

De Impact van Taalbarrières op Sociale Integratie:

Uitdagingen voor Nieuwkomers

Vida Acheampong
Bachelorproject
2024-2025

Inhoudsopgave

Inleiding.....	3
1. Relevantie voor Sociaal Werk.....	4
2. Theoretisch kader.....	5
2.1. Taal en Sociale identiteit.....	5
2.2. Taalbarrière.....	5
2.3. Sociale integratie.....	6
2.4. Taal als een barrière op sociale integratie.....	6
2.5. Taal als een barrière op vrijetijdsbesteding.....	7
3. Taalgebruik in sociale dienstverlening.....	8
4. Overheidscommunicatie.....	8
5. Link met Stageplek.....	9
6. Informatiebronnen en aanpak.....	9
7. Resultaat van kwalitatief onderzoek.....	10
7.1. Interview met sociaal artistiek begeleider van Mais Quelle Chanson	10
7.2. Interview met anderstaligen.....	10
7.3. Evaluatie gesprek met collega's.....	12
8. Kritische blik.....	12
9. Conclusie.....	13
10. Bronnen.....	14
11. Bijlage.....	16

Inleiding

Volgens cijfers van Statbel was 64,8% van de bevolking begin 2024 een Belg met een Belgische achtergrond. 21,6% van de bevolking was een Belg met een buitenlandse achtergrond, terwijl 13,7% bestond uit inwoners zonder Belgische nationaliteit (Diversiteit naar herkomst in België | Statbel, 2024).

In Vlaanderen zien we een vergelijkbare trend: 27% van de bevolking heeft een migratieachtergrond, een opmerkelijke stijging ten opzichte van 10% in 2000 (Bevolking naar herkomst, z.d.).

Deze demografische verschuiving illustreert niet alleen de groeiende diversiteit van onze samenleving, maar werpt ook belangrijke vragen op over integratie, sociale cohesie en gelijke kansen voor iedereen.

Migranten komen vaak uit verschillende delen van de wereld en brengen een verscheidenheid aan culturele achtergronden, gewoonten, overtuigingen en talen met zich mee. Ze hebben vaak een andere moedertaal dan het Nederlands of Frans, wat kan leiden tot aanzienlijke uitdagingen op sociaal, economisch en cultureel vlak (Thijssen et al., 2023).

Een van de voornaamste uitdagingen is het verwerven van de Nederlandse taal. Taal vormt de sleutel tot integratie, communicatie en het kunnen functioneren binnen de samenleving. Voor veel nieuwkomers is de taalbarrière dan ook een van de grootste obstakels. Het beheersen van de Nederlandse taal is niet alleen noodzakelijk voor dagelijkse interacties, maar ook voor het verkrijgen van toegang tot onderwijs, werkgelegenheid, en de bredere samenleving.

De probleemstelling van dit onderzoek richt zich op de vraag: In welke mate vormen taalbarrières een obstakel voor de sociale integratie van anderstalige nieuwkomers in België, en welke impact hebben deze barrières op hun toegang tot sociale dienstverlening, deelname aan vrijetijdsactiviteiten en mogelijkheden voor maatschappelijke participatie? Dit vraagstuk is van groot belang omdat taal niet alleen de toegang tot basisrechten belemmert, maar ook de sociale cohesie binnen de samenleving beïnvloedt. Taalbarrières kunnen nieuwkomers uitsluiten van essentiële onderdelen van de samenleving, wat leidt tot sociaal isolement en beperkte participatie. In dit artikel wordt onderzocht hoe deze taalbarrières het integratieproces beïnvloeden.

1. Relevantie voor sociaal werk

Het is van groot belang om elkaar goed te begrijpen bij hulp- en dienstverlening, en dit geldt des te meer in een superdiverse samenleving. Veel sociale professionals werken met mensen die de Nederlandse taal niet goed beheersen, wat negatieve gevolgen kan hebben voor de kwaliteit van het traject en de toegang tot basisrechten bemoeilijkt. Dit betreft een grote groep mensen, waaronder veel nieuwkomers, maar ook mensen die al langer in Nederland wonen en om diverse redenen moeite hebben met het leren van de Nederlandse taal (Karakter, z.d.).

Taalbarrières vormen een belangrijk obstakel voor de volledige participatie van migranten in de samenleving, wat directe gevolgen heeft voor hun kansen op werk, educatie, sociale cohesie en welzijn. In de context van sociaal werk draait het niet alleen om praktische ondersteuning, maar ook om het bevorderen van gelijke kansen en sociale rechtvaardigheid. Sociaal werkers spelen een sleutelrol in het ondersteunen van individuen bij het overwinnen van deze barrières, het versterken van hun sociale netwerken, en het bevorderen van een gevoel van verbondenheid binnen de gemeenschap (Schrooten, 2021).

Bovendien kan taalvaardigheid een grote invloed hebben op de mate van sociale inclusie en participatie. Wanneer mensen de taal van hun omgeving niet goed beheersen, kunnen ze zich vaak uitgesloten voelen van educatieve mogelijkheden, het arbeidsmarktproces en zelfs sociale en culturele activiteiten. Dit kan leiden tot sociaal isolement, wat weer kan bijdragen aan grotere maatschappelijke spanningen. Het erkennen van deze uitdagingen en het vinden van manieren om taalbarrières te doorbreken is dan ook essentieel voor sociaal werk, dat zich richt op het bevorderen van respect voor diversiteit en de inclusie van alle leden van de samenleving.

2. Theoretisch Kader

Dit theoretisch kader heeft tot doel enkele belangrijke concepten te verduidelijken die relevant zijn voor de thematiek van dit artikel. Allereerst wordt uitgelegd wat er precies wordt bedoeld met taal en sociale identiteit, taalbarrière en sociale integratie.

2.1. Taal en Sociale identiteit: *Een Complexe Relatie*

Taal heeft een aanzienlijke invloed op zowel de individuele als de collectieve identiteit, zoals blijkt uit de complexe relatie tussen taal en sociale identiteit (Derakhshan et al., 2020). Taal is niet slechts een middel voor communicatie, maar een krachtige expressie van cultuur, verbondenheid en gemeenschap. Het vormt en weerspiegelt sociale identiteiten door gedeelde ervaringen, overtuigingen en waarden (Wen & Piao, 2020). Via taal komen diepgewortelde culturele betekenissen tot uiting, waarbij taalcodes, uitdrukkingen, accenten en dialecten allemaal dienen als dragers van sociale identiteit.

De dynamiek tussen taal en sociale identiteit laat zien hoe nauw taal, cultuur en het gevoel van verbondenheid met elkaar verweven zijn. Taal biedt een raamwerk voor het uitdrukken van persoonlijke en collectieve identiteit, terwijl het tegelijkertijd sociale grenzen bepaalt en definieert. In samenlevingen die diversiteit en inclusiviteit bevorderen, is het begrijpen van deze complexiteit van groot belang voor het begrijpen van de identiteiten van zowel individuen als groepen (Alisaari et al., 2019). Taal is niet alleen een manier om te communiceren, maar een sleutel tot het begrijpen van wie we zijn, waar we vandaan komen, en waar we bij horen.

2.2. Taalbarrière

De taalbarrière is als een onzichtbare muur die mensen niet alleen scheidt door hun taal, maar ook door de uiteenlopende werelden waarin zij zich bevinden. Het is meer dan alleen het verschil tussen talen, het vormt een kloof die de uitwisseling van kennis, emoties en ervaringen kan blokkeren. Het ontmoeten van iemand wiens taal we niet begrijpen, maakt het alsof een deel van onze gedeelde menselijke ervaring buiten ons bereik ligt (TheKnowledgeAcademy, z.d.).

De barrière beperkt zich niet alleen tot verschillende nationale talen, ook dialecten, accenten en vakjargon dat in diverse beroepen wordt gebruikt, kunnen een rol spelen. Ieder individu spreekt een eigen taal die is gevormd door persoonlijke ervaringen en het leven dat men heeft geleid. Soms sluiten deze verschillende talen niet op elkaar aan, wat kan leiden tot misverstanden en hiaten in het begrip (TheKnowledgeAcademy, z.d.).

Een taalbarrière gaat over de vraag of we verbinding kunnen maken, of het gebrek daaraan. Het draait om de frustratie van niet in staat zijn om je gedachten en emoties te delen, en de eenzaamheid die ontstaat wanneer je je beseft dat je woorden wellicht nooit volledig begrepen zullen worden. Het draait ook om de inspanning die nodig is om deze kloof te overbruggen, om

verder te communiceren dan alleen met woorden, door gezichtsuitdrukkingen, empathie en gebaren, en empathie te gebruiken, zodat elke stem gehoord wordt en elk verhaal gedeeld kan worden (TheKnowledgeAcademy, z.d.).

2.3. Sociale integratie

De sociale integratie van een persoon kan worden opgevat als de mate waarin hij of zij sociale connecties onderhoudt en verbonden is met anderen. Binnen de sociologie wordt sociale integratie vaak beschouwd als het tegenovergestelde van sociale isolatie, waarbij een persoon geen sociale contacten heeft, geen verbindingen met instellingen aangaat en niet actief deelneemt aan de samenleving. Het begrip 'sociaal netwerk' is nauw verbonden met sociale integratie, en verwijst naar het geheel van sociale verbindingen die een persoon onderhoudt. Dit omvat zowel intieme relaties, zoals die met familie en goede vrienden, als meer formele interacties met andere individuen en gemeenschappen (Bijker. R., 2005).

Het thema sociale integratie ontvangt de laatste tijd veel aandacht, zowel binnen de wetenschap als in beleidsvorming en maatschappelijke discussies. Een belangrijke factor in de discussie over sociale integratie is het toenemende aantal mensen van buitenlandse afkomst in België en de voortdurende instroom van nieuwkomers uit diverse landen en regio's. Veel van deze mensen worden gezien als 'kansarm' volgens de Belgische normen. Er bestaan aanzienlijke verschillen tussen de autochtone bevolking en zowel de oude als nieuwe migranten, wat betreft leefstijl, taal en cultuur. Daarnaast zijn veel migranten geconcentreerd in specifieke delen van België, vooral in de grote steden. Deze situatie roept bezorgdheid op over hoe snel en in welke mate migranten, zowel oud- als nieuwkomers, zich kunnen integreren in de Belgische maatschappij. Er bestaat vrees dat als achterstanden, marginalisatie, woonconcentratie in bepaalde wijken en het vasthouden aan de cultuur van het land van herkomst blijven bestaan, deze groepen over generaties heen verder geïsoleerd raken. Dit zou kunnen leiden tot uitsluiting, vergelijkbaar met de situatie in 'zwarte' wijken van sommige Amerikaanse steden. Diverse onderzoeksrapporten blijven de achterstand van migranten in België bevestigen, of het nu gaat om het beheersen van de Nederlandse taal of om onderwijs, wat de recente debatten over de integratie van minderheden steeds opnieuw aandrijft (Driessen et al., 2003).

2.4. Taal als een barrière op sociale integratie

Taal speelt een dubbelrol in het integratieproces van migranten: het kan zowel een hulpmiddel als een belemmering zijn. De taal van het land weerspiegelt de cultuur, samenleving en normen van de lokale gemeenschap. Voor migranten kunnen de unieke fonetische patronen, grammaticale structuren en woordenschat van een vreemde taal een uitdaging vormen. Taalbarrières maken communicatie moeilijk en kunnen leiden tot sociale isolatie en frustratie,

vooral als migranten niet in staat zijn om lokale uitdrukkingen of idiomen te begrijpen of gebruiken (Bhatti, M. A., & Alzahrani, S. A. , 2023)

Wanneer migranten of vreemdelingen moeite hebben om de taal te leren of gebruiken, worden hun mogelijkheden om te integreren beperkt. Dit kan leiden tot gevoelens van vervreemding en het onvermogen om betekenisvolle connecties op te bouwen in het land. Het ontbreken van taalvaardigheid belemmert niet alleen sociale interacties, maar maakt ook de toegang tot essentiële diensten, zoals gezondheidszorg en werkgelegenheid, ingewikkeld. Daarnaast spelen psychologische factoren, zoals angst om fouten te maken of de vrees om belachelijk gemaakt te worden, een rol in het vertragen van het proces van taalverwerving (Squires et al., 2020).

2.5. Taal als een barrière op vrijetijdsbesteding

De redenen waarom mensen, vooral jongeren, niet deelnemen aan vrijetijdsactiviteiten of geen gebruik maken van het vrijetijdsaanbod, zijn divers en complex. Toch komen er in survey resultaten enkele prominente drempels naar voren die de deelname aanzienlijk bemoeilijken. Deze barrières, variërend van taalproblemen tot sociale en structurele obstakels, schetsen een beeld van de uitdagingen waarmee jongeren, en met name nieuwkomers, worden geconfronteerd (Pissens, L., Siongers, J. en Lievens, J. ,2019).

De taalbarrière als grootste obstakel

Een van de meest genoemde drempels is de taalbarrière, die een grote invloed heeft op de participatie van jongeren. Voor veel jongeren vormt een gebrek aan taalvaardigheid niet alleen een praktische uitdaging, maar ook een psychologische belemmering. Uit surveys blijkt dat 40% van de jongeren die niet aan sport doen, aangeeft dat dit komt door de taaldrempel. Eenzelfde percentage stelt dat ze geen lid zijn van een sportvereniging omdat ze het Nederlands nog niet voldoende beheersen. Deze taalbarrière beperkt hun mogelijkheden om actief deel te nemen aan georganiseerde vrijetijdsactiviteiten en sociale verenigingen (Pissens, L., Siongers, J. en Lievens, J. ,2019).

Dit probleem is niet beperkt tot sport. Ook bij jeugd- en culturele verenigingen speelt de taal een cruciale rol. Jongeren die niet vloeiend Nederlands spreken, voelen zich vaak ongemakkelijk of onzeker in groep omgevingen waar communicatie essentieel is. Tijdens de focusgroepen gaven jongeren aan dat hun beperkte taalvaardigheid hen angstig maakt, vooral uit vrees om als "vreemd" of "anders" gezien te worden door andere deelnemers. Deze angst versterkt hun gevoel van isolatie en ontmoedigt hen om actief deel te nemen (Pissens, L., Siongers, J. en Lievens, J. ,2019).

3. Taalgebruik in sociale dienstverlening

In de praktijk hebben sociale professionals niet altijd de vrijheid om zelf te bepalen in welke taal ze hun cliënten ondersteunen. In sommige organisaties krijgen zij van hun leidinggevenden te horen dat ze, vanwege strikte taalwetgeving, uitsluitend Nederlands mogen gebruiken in gesprekken met anderstalige cliënten (Matthys, G., 2021). Dit is ook het geval bij de sociale werkers van het OCMW van Dendermonde, waar medewerkers verplicht zijn om alleen Nederlands te spreken met hun cliënten (Dooms, N., 2019).

Voor veel sociale werkers is dit een lastige regel, vooral wanneer zij een andere taal beheersen die het gesprek met de cliënt zou kunnen vergemakkelijken. Dit kan leiden tot frustratie, omdat belangrijke informatie niet goed wordt overgebracht of gesprekken onnodig ingewikkeld worden. Sociale werkers vragen zich dan ook terecht af: heeft een dergelijk verbod een wettelijke basis? En is dit in het belang van de cliënt én de dienstverlening (Matthys, G., 2021).

4. Overheidscommunicatie

De Belgische grondwet van 1831 bevat een fundamenteel principe: het gebruik van talen is vrij. Hierop bestaan enkele uitzonderingen, zoals taalgebruik in gerechtszaken en door instanties met openbaar gezag, bijvoorbeeld in het leger. Deze vrijheid klinkt helder, maar in de praktijk bleek ze niet altijd te leiden tot gelijkheid tussen burgers (Matthys, G., 2021).

Historisch gezien werden veel Vlamingen in hun contacten met openbare diensten, het onderwijs en het leger geconfronteerd met Franstalige instellingen, terwijl zij vaak geen Frans spraken. Dit leidde tot spanningen en maatschappelijke ongelijkheid, waardoor de taalvrijheid in de loop van de tijd steeds meer werd gereguleerd (Matthys, G., 2021).

In 1966 werd de Bestuursstaalwet ingevoerd. Deze wet bepaalt welke taal overheidsdiensten moeten gebruiken in hun communicatie met burgers. Deze regel geldt niet alleen voor overheidsinstellingen zelf, maar ook voor organisaties en professionals die een openbare dienst uitvoeren of een taak van algemeen belang vervullen (Matthys, G., 2021).

Sociale professionals werken vaak binnen deze gereguleerde context. Voorbeelden zijn medewerkers van gemeentelijke diensten of lokale OCMW's, trajectbegeleiders van het Vlaams Agentschap Integratie en Inburgering, personeel van opvangcentra van Fedasil, en consultants van Kind en Gezin. Zij hebben te maken met wettelijke voorschriften rond taalgebruik in hun dienstverlening, wat regelmatig leidt tot een spanningsveld tussen wetgeving en de praktische behoeften van meertalige cliënten (Matthys, G., 2021).

Hoewel de taalwetgeving duidelijke richtlijnen biedt, blijft flexibiliteit, pragmatisme en cultuursensitief werken van belang om inclusieve en effectieve dienstverlening te waarborgen in een diverse samenleving zoals België.

5. Link met Stageplek

Mijn stage is bij vzw Mais Quelle Chanson, een organisatie die muzikale activiteiten en projecten organiseert voor kwetsbare groepen. De meerderheid van de doelgroep bestaat uit anderstaligen, zoals nieuwkomers uit OKAN-klassen en bewoners van Nieuw Gent. De projecten zijn erop gericht om kansarme en kansrijke jongeren, die weinig tot geen contact met elkaar hebben, met elkaar te verbinden en elkaar te versterken door middel van kunst en muziek (Mais Quelle Chanson, 2023).

Tijdens mijn stage heb ik uit eigen observaties en gesprekken met collega's en partners van de organisatie kunnen vaststellen dat taal een enorme belemmering vormt voor de effectiviteit van ons werk. Veel van de deelnemers aan onze trajecten spreken geen of onvoldoende Nederlands, wat het voor hen moeilijk maakt om deel te nemen aan bepaalde activiteiten, zich te uiten, of volledig te integreren in de samenleving.

Taal blijkt niet alleen een praktische barrière te zijn voor communicatie, maar ook een sociaal obstakel. Voor veel van de anderstalige deelnemers is de beperkte taalvaardigheid een belangrijke hindernis bij het leggen van nieuwe contacten en het ontwikkelen van een gevoel van verbondenheid met de andere deelnemers. Ze voelen zich vaak geïsoleerd of buitengesloten, vooral wanneer de communicatie niet optimaal verloopt. Dit is ook iets wat we als organisatie merken, omdat we er veel aandacht aan besteden om de deelnemers actief te betrekken en hen te ondersteunen bij het ontwikkelen van zowel hun identiteit als hun zelfvertrouwen.

6. Informatiebronnen en aanpak

Voor dit artikel werd een combinatie van literatuuronderzoek en kwalitatief onderzoek toegepast. Het literatuuronderzoek is gebaseerd op wetenschappelijke bronnen en artikelen die de relatie tussen taal, sociale integratie en cultuur beschrijven, wat theoretische inzichten koppelt aan de praktijk.

Daarnaast werd kwalitatief onderzoek uitgevoerd door middel van een interview, gesprekken en observaties. Het belangrijkste interview vond plaats met de sociale artistiek begeleider van vzw Mais Quelle Chanson, die inzichten deelde over de rol van taal in de trajecten en de uitdagingen van het werken met anderstaligen. Er werd ook gesproken met anderstalige deelnemers, zowel binnen als buiten de doelgroep van de organisatie, om hun ervaringen met taalbarrières te begrijpen. Gesprekken met collega's boden inzicht in hoe zij met deze barrières omgaan in hun werk.

Tot slot werden observaties gedaan tijdens activiteiten van de organisatie, waarbij werd gelet op hoe taal de interactie tussen deelnemers beïnvloedt. Deze combinatie van methoden heeft geholpen om een beter beeld te krijgen van de impact van taal op sociale integratie.

7. Resultaat van kwalitatief onderzoek

Het doel van dit onderzoek was om, naast het literatuuronderzoek, een beter inzicht te krijgen in hoe taalbarrières de integratie van anderstalige nieuwkomers in België beïnvloeden. Hiervoor werden interviews afgenomen met de sociaal-artistieke begeleider van vzw Mais Quelle Chanson en zeven nieuwkomers. Daarnaast werden inzichten verzameld uit overleg met collega's en partners van de organisatie (Mais Quelle Chanson), en werden OKAN-leerlingen geobserveerd tijdens het project *Klinkende Blikken*.

7.1. Interview met sociaal artistiek begeleider van Mais Quelle Chanson

Uit mijn interview kwam duidelijk naar voren dat het werken met anderstaligen vaak gepaard gaat met grote uitdagingen, waarbij zowel taalarmoede als mentale barrières een belangrijke rol spelen. De geïnterviewde benadrukte dat taalarmoede niet alleen verwijst naar het gebrek aan kennis van de Nederlandse taal, maar dat er ook sprake kan zijn van een mentale barrière. Deze mentale barrière houdt in dat een persoon, ondanks dat hij of zij het Nederlands redelijk goed beheerst of begrijpt, zich emotioneel of mentaal niet goed voelt, waardoor de motivatie ontbreekt om deel te nemen aan activiteiten of zich open te stellen voor anderen. Dit komt volgens haar vaak voor bij vluchtelingen, die door hun ervaringen en omstandigheden extra kwetsbaar zijn.

Binnen de organisatie waar zij werkzaam is, wordt er bewust gekozen om zo veel mogelijk in het Nederlands te communiceren met anderstaligen, omdat dit bijdraagt aan hun taalverwerving. Toch worden er soms hulpmiddelen zoals Google Translate ingezet om de communicatie te ondersteunen wanneer het anders niet mogelijk is. Ze merkte echter op dat deze technologie niet altijd betrouwbaar is, omdat de vertalingen vaak te letterlijk zijn en soms nuances in betekenis missen.

Deze bevindingen sluiten nauw aan bij mijn onderzoek, waarin ik de impact van taalbarrières en integratie bespreek. Het concept van mentale barrières biedt bovendien een waardevolle aanvulling, omdat het laat zien dat integratie niet alleen een kwestie is van taal leren, maar ook van emotionele betrokkenheid en sociale openheid. Het benadrukt het belang van een holistische benadering waarbij sociale en psychologische aspecten worden meegenomen in het ondersteunen van anderstaligen, met name vluchtelingen, in hun integratieproces.

7.2. Interview met anderstaligen

Uit de gesprekken kwam duidelijk naar voren dat taalbarrières een groot obstakel zijn voor de sociale integratie van anderstalige nieuwkomers in België. De verhalen van de geïnterviewden

laten zien hoe moeilijk het is om een plek te vinden in een samenleving waar de taal, cultuur en normen anders zijn dan in hun land van herkomst. Hieronder worden de belangrijkste bevindingen samengevat:

Moeite met communiceren en sociaal contact

Veel nieuwkomers hebben moeite om te communiceren omdat ze de taal niet spreken. Dit zorgt ervoor dat ze zich vaak alleen en geïsoleerd voelen. Eén persoon uit Nigeria vertelde dat hij zich niet kon uitdrukken en daardoor geen vrienden kon maken. Hij voelde zich buitengesloten en gefrustreerd, wat hem ervan weerhield om te integreren. Een vrouw uit Oekraïne gaf aan dat het makkelijker was om contact te maken met andere nieuwkomers, omdat zij hetzelfde doormaken. Het contact met Nederlandstalige Belgen bleef echter moeilijk vanwege de snelheid waarmee ze praten en het gebrek aan geduld.

Uitdagingen bij het leren van de taal

Het leren van de taal is voor velen een langdurig en moeizaam proces. Sommigen konden vanwege persoonlijke omstandigheden, zoals een zwangerschap of gezin verantwoordelijkheden, niet verder met hun taallessen. Een vrouw die al 20 jaar in België woont, vertelde dat ze afhankelijk blijft van anderen om brieven te lezen en te vertalen. Dit geeft haar een gevoel van afhankelijkheid en onzekerheid. Anderen, zoals jongeren die OKAN-klassen volgden, vertelden dat het moeilijk was om hun taalvaardigheid te verbeteren zonder veel oefening buiten de school.

Belemmeringen bij werk en onderwijs

Het vinden van werk is een grote uitdaging voor nieuwkomers. Veel vacatures vragen om een goed niveau van Nederlands of Frans. Dit ontmoedigt veel mensen en beperkt hun kansen op de arbeidsmarkt. Eén persoon gaf aan dat ze onzeker was tijdens sollicitaties, omdat ze niet altijd begreep wat er gezegd werd. Jongeren gaven aan dat hun taalniveau soms niet voldoende was om mee te kunnen in het reguliere onderwijs, wat hen dwong om van studierichting te veranderen.

Impact op deelname aan vrijetijdsactiviteiten

De taalbarrière belemmert nieuwkomers ook om mee te doen aan vrijetijdsactiviteiten. Een jongere die graag wilde dansen, moest stoppen met haar danslessen omdat alles in het Nederlands werd uitgelegd. Een andere persoon vertelde dat ze zich onzeker voelde over haar taalniveau en daardoor geen sociale activiteiten durfde te ondernemen. Dit versterkt het gevoel van isolatie en maakt integratie extra moeilijk.

7.3. Evaluatie gesprek met collega's

Vanuit mijn stageplek organiseerden we een traject voor OKAN-leerlingen genaamd *Klinkende Blikken*. In dit traject werkten we samen met verschillende kunstprofessionals. Het doel was om de leerlingen van een OKAN-klas bewust te maken van hun huidige identiteit en samen na te denken over hoe de wereld er over enkele jaren uit zou kunnen zien. Op basis van observaties, gesprekken met collega's en hun evaluaties heb ik het volgende resultaat verzameld met betrekking tot taal.

Het leren van de Nederlandse taal bleek een aanzienlijke uitdaging te zijn voor de betrokken leerlingen, vooral voor prille nieuwkomers in het OKAN-traject. Voor hen, die vaak nog nauwelijks kennis hadden van het Nederlands, was het moeilijk om actief deel te nemen aan complexe groepsactiviteiten zoals het uitwerken van verhalen of scenario's. De taalbarrière maakte het lastig om volledig te begrijpen wat van hen werd verwacht en om hun eigen ideeën te verwoorden. Hoewel visuele hulpmiddelen zoals inleidende filmpjes hielpen om enige oriëntatie te bieden, bleef de beperkte taalvaardigheid een rem op hun actieve participatie en zelfvertrouwen.

8. Kritische blik

De resultaten van dit onderzoek naar de rol van taal in het integratieproces hebben me niet alleen inzichten gegeven, maar ook aan het denken gezet. Als iemand die zelf een nieuwkomer is geweest, herken ik veel in de ervaringen van de respondenten. Taal blijkt niet alleen een middel te zijn om te communiceren, maar ook een sleutel tot sociale acceptatie en zelfvertrouwen. Toch voelt het alsof de huidige aanpak van taalverwerving, zeker binnen formele instellingen zoals OKAN-klassen, soms tekortschiet. De focus ligt vaak op taal als een technische vaardigheid, terwijl de emotionele en sociale aspecten van integratie onvoldoende worden belicht.

Wat mij persoonlijk opvalt, is dat veel nieuwkomers, net als ik destijds, te maken krijgen met mentale barrières die vaak over het hoofd worden gezien. Angst om fouten te maken, een gebrek aan zelfvertrouwen of het gevoel van "er niet bij horen" zijn obstakels die minstens even zwaar wegen als de taal zelf. Het staat me nog helder voor de geest hoe ongemakkelijk het was om mijn eerste gesprekken in het Nederlands te voeren. De angst om niet begrepen te worden of om "anders" te klinken hield me tegen, totdat ik besepte dat fouten maken een deel van het leerproces is. Het is net die drempel die we vaker moeten erkennen en aanpakken in de begeleiding van nieuwkomers.

De wetgeving rond taalgebruik door sociale professionals, zoals bijvoorbeeld in de context van OCMW's en andere openbare diensten, is in dit licht ook problematisch. De strikte taalregels kunnen de communicatie bemoeilijken, zelfs wanneer sociale werkers de mogelijkheid zouden

hebben om in een andere taal te helpen. Het belang van flexibiliteit in deze context kan niet genoeg benadrukt worden. Taalvrijheid, zoals genoemd in de Belgische Grondwet van 1831, zou ruimte moeten bieden voor een pragmatische benadering, zeker als het gaat om sociale dienstverlening. Het strikt afdwingen van Nederlands kan in sommige gevallen zelfs contraproductief zijn, vooral wanneer het communicatie in de weg staat en het belang van de cliënt niet ten volle wordt gediend. In plaats van rigide regels, zou er meer aandacht moeten zijn voor maatwerk en de specifieke behoeften van anderstalige nieuwkomers.

9. Conclusie

Dit onderzoek wijst op de aanzienlijke rol die taalbarrières spelen bij de integratie van anderstalige nieuwkomers in België. De toename van de diversiteit in de bevolking, zowel in Vlaanderen als in België als geheel, maakt het des te belangrijker om de impact van taal op sociale integratie te begrijpen. Taal vormt niet enkel een communicatiemiddel, maar is essentieel voor het opbouwen van sociale verbindingen, toegang tot diensten, en actieve deelname aan de samenleving. De taalbarrière belemmert niet alleen praktische communicatie, maar vergroot ook het gevoel van sociaal isolement en uitsluiting van belangrijke maatschappelijke processen.

Voor nieuwkomers vormt het leren van de Nederlandse taal een belangrijke drempel, wat gevolgen heeft voor hun deelname aan zowel educatieve als sociaal-culturele activiteiten. Dit wordt nog versterkt door het feit dat taal een fundamenteel onderdeel is van sociale identiteit, waardoor migranten zich vaak buitengesloten voelen. In sociaal werk contexten kan de rigiditeit van taalwetgeving bovendien een belemmering vormen voor effectieve en cultuursensitieve ondersteuning van anderstalige cliënten.

Niet alleen het gebrek aan taalvaardigheid speelt een rol, maar ook mentale barrières die voortkomen uit persoonlijke ervaringen, zoals trauma's of onzekerheid, belemmeren hun deelname aan de samenleving. Deze mentale obstakels kunnen net zo ingrijpend zijn als de taalproblemen zelf en zorgen ervoor dat nieuwkomers zich vaak terugtrekken, zelfs wanneer ze de taal enigszins beheersen.

De gevolgen van deze barrières zijn zichtbaar in verschillende aspecten van het leven van nieuwkomers. Communicatieproblemen belemmeren hun vermogen om werk te vinden, onderwijs te volgen of sociale contacten te leggen. De verwachtingen van de arbeidsmarkt, waar vaak een goed niveau van Nederlands vereist is, sluiten veel nieuwkomers uit van bepaalde werkgelegenheden. Ook voor jongeren in OKAN-klassen is het moeilijk om zich aan te passen aan het reguliere onderwijs door hun beperkte taalniveau, wat hen in hun ontwikkeling hindert.

Dit roept de vraag op: *Wat kunnen wij als sociaal werkers doen om deze barrières te verminderen en nieuwkomers beter te ondersteunen in hun integratieproces?*

10. Bronnen

- Alisaari, J., Heikkola, L. M., Commins, N., & Acquah, E. O. (2019). Monolingual ideologies confronting multilingual realities. Finnish teachers' beliefs about linguistic diversity. *Teaching and Teacher Education*, 80, 48-58. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2019.01.003>
- Becker, C. C. (2022). Migrants' social integration and its relevance for national identification: An Empirical comparison across three social spheres. *Frontiers in Sociology*, 6. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2021.700580>
- Bevolking naar herkomst. (z.d.). Vlaanderen. <https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/bevolking/bevolking-naar-herkomst>
- Bijker, R. (2005). Sociale integratie en welzijn aan de rand van de samenleving. In H. D. Vos & R. Veenstra (Eds.), *Vakgroep Sociologie*. <https://www.rene-veenstra.nl/wp-content/uploads/2019/08/Bijker.pdf>
- Derakhshan, A., Coombe, C., Arabmofrad, A., & Taghizadeh, M. (2020). Investigating the effects of English language teachers' professional identity and autonomy in their success. *DOAJ (DOAJ: Directory of Open Access Journals)*. <https://doi.org/10.22054/ilt.2020.52263.496>
- Driessen, G., Doesborgh, J., Ledoux, G., Van Der Veen, I., Vergeer, M., SCO-Kohnstamm Instituut, & ITS. (2003). *Sociale Integratie in het Primair Onderwijs*. SCO-Kohnstamm Instituut - Nijmegen - ITS. <http://www.geertdriessen.nl/wp-content/uploads/2014/11/rap2003-socialeintegratie-driessene.pdf>
- Dooms, N. (2019). *Stad krijgt taalbeleid: Nederlands norm voor alle dienstverlening*. HLN. <https://www.hln.be/dendermonde/stad-krijgt-taalbeleid-nederlands-norm-voor-alle-dienstverlening~aefe6d76/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>
- *Herkomst* | *Statbel*. (2024, June 5). <https://statbel.fgov.be/nl/themas/bevolking/structuur-van-de-bevolking/herkomst#:~:text=Diversiteit%20naar%20herkomst%20in%20Belgi%C3%AB&text=Op%2001%2F01%2F2024%20was,va n%20Statbel%2C%20het%20Belgische%20statistiekbureau>
- Lucas Pissens, Jessy Siongers, John Lievens, Lieve Bradt & Ilse Derluyn, Universiteit Gent. (2019). Vrije tijd van jongeren in migratie. <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/46873>
- Mais Quelle Chanson. (2023, 21 september). *Schooltrajecten - Mais quelle chanson*. <https://maisquellechanson.be/schooltrajecten/>
- Matthys, G. (2021). *Taalwetgeving: instrument om anderstaligen uit te sluiten?* Sociaal.net. <https://sociaal.net/achtergrond/taalwetgeving/>
- *Onderzoeksporaal* - *Het recht op gezondheid: taalbarrières overwinnen in een superdiverse wereld*. (z.d.). <https://research.kuleuven.be/portal/nl/project/3H230178?utm>
- Schrooten, M. (2021, 8 december). 'Sociaal werkers moeten strijden voor een ander migratiebeleid'. Sociaal.Net. <https://sociaal.net/boek/opengrenzenmanifest-sociaal-werkers-moeten-strijden-voor-ander-migratiebeleid/>

- Squires, A., Sadarangani, T., & Jones, S. (2020). Strategies for overcoming language barriers in research. *Journal of Advanced Nursing*, 76(2), 706-714. doi: <https://doi.org/10.1111/jan.14007>
- TheKnowledgeAcademy. (n.d.-d). *Language Barriers to Communication & How to Overcome it*. <https://www.theknowledgeacademy.com/blog/language-barriers-to-communication/>
- Thijssen, L., De Bakker, E., & Portegijs, W. (2023). *Samenleving in beweging. Sociaal en Cultureel Planbureau*. <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2023/08/07/samenleving-in-beweging>
- *View of Navigating Linguistic barriers: Exploring the experiences of host national connectedness among multilingual individuals.* (z.d.). <https://ejal.info/menuscrypt/index.php/ejal/article/view/606/188>
- Wen, X., & Piao, M. (2020). Motivational profiles and learning experience across Chinese language proficiency levels. *System*, 90, 102216. <https://doi.org/10.1016/j.system.2020.102216>
- Windey, D., Van Petegem, P., Faculteit Sociale Wetenschappen, & Universiteit Antwerpen. (2017). *De invloed van schoolklimaat op de sociale integratie van anderstalige nieuwkomers in het vijfde leerjaar van de lagere school*. https://medialibrary.uantwerpen.be/oldcontent/container46412/files/Windey_De%20invloed%20van%20schoolklimaat%20op%20de%20sociale%20integratie%20van%20anderstalige%20nieuwkomers%20in%20het%20vijfde%20leerjaar%20va.pdf

11. Bijlage

Inspiratie voor interview met sociaal artistiek begeleider Mais Quelle Chanson

- Kunt u kort iets vertellen over uw organisatie en uw belangrijkste doelstellingen?
- Welke doelgroep(en) ondersteunt uw organisatie, en in welke context werkt u met anderstaligen?
- Wat zijn de grootste uitdagingen die u tegenkomt bij het verbinden van anderstaligen met de bredere gemeenschap?
- Welke rol spelen taalbarrières in het werk dat uw organisatie doet?
- Welke resultaten heeft uw organisatie tot nu toe bereikt in het bevorderen van sociale cohesie onder anderstaligen?
- Welke uitdagingen ziet u vaak bij anderstaligen als het gaat om sociale integratie en cohesie?

Inspiratie voor interview (gesprekken) met nieuwkomers

- Kun je iets vertellen over je achtergrond en hoe lang je al in België woont?
- Welke talen sprak je voordat je naar België kwam?
- Hoe moeilijk vond je het om Nederlands te leren?
- Welke ondersteuning kreeg je bij het leren van de taal? (Bijvoorbeeld cursussen, vrijwilligers, zelfstudie, enz.)
- Welke obstakels ervaar je bij het leren van de taal?
- Kun je makkelijk vrienden maken of contact leggen met mensen die Nederlands (of Frans) spreken? Waarom wel of niet?
- Heb je problemen ervaren door taalbarrières bij het zoeken naar werk of het volgen van een opleiding?
- Zijn er specifieke situaties geweest waarin je voelde dat de taal een grote belemmering was, bijvoorbeeld bij sollicitaties of examens?
- Doe je mee aan vrijetijdsactiviteiten, zoals sport of culturele evenementen? Zo niet, waarom niet?
- Heb je ooit problemen gehad bij het communiceren met sociale diensten (bijvoorbeeld OCMW, ziekenhuizen, of scholen)?
- Hoe beïnvloedt de taalbarrière je dagelijks leven?